

СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ЧЕРНІКОВ
(до 90-річчя від дня народження)

визначному вченому-алгебраїсту Сергію Миколайовичу Чернікову 11 травня 2002 р. виповнилося б 90 років. Він народився в м. Сергієві Посаді в родині священика. Дитинство Сергія Миколайовича пройшло в Україні. Після закінчення середньої школи кілька років викладав математику у школі в м. Саратові та одночас навчався на заочному відділенні Саратовського педагогічного інституту. Після закінчення інституту працював у м. Катеринбурзі. У 1938 р. Сергій Миколайович захистив кандидатську, а в 1940 р. — докторську дисертації. У 1941 р. йому присвоєно звання професора. З 1967 р. С. М. Черніков — член-кореспондент АН УРСР.

С. М. Черніков завідував математичними кафедрами в Уральському політехнічному інституті (1939 – 1946 рр.), Уральському (1946 – 1951 рр.) та Пермському (1951 – 1961 рр.) університетах. У 1961 – 1964 рр. очолював відділ алгебри і геометрії Свердловської філії Математичного інституту АН СРСР, а з 1965 р. і до кінця життя — відділ алгебри Інституту математики НАН України. Одночасно з 1965 р. викладав курс алгебри в Київському педагогічному інституті. Помер Сергій Миколайович Черніков 23 січня 1987 року.

С. М. Черніков — фундатор відомої алгебраїчної школи, з якої вийшли близько п'ятдесяти кандидатів та докторів фізико-математичних наук. Серед них — академік В. М. Глушков, член-кореспондент АН СРСР М. І. Каргаполов, академік РАН І. І. Єрьомін, доктори фізико-математичних наук В. С. Чарін, З. П. Шунков, Ю. М. Горчаков, Д. І. Зайцев. В останні десять років докторами фізико-математичних наук стали його учні: О. Д. Артемович (Львів), М. Ф. Ку-

зенний (Київ), Л. А. Курдаченко (Дніпропетровськ), С. С. Левіщенко (Київ), Ф. М. Лиман (Суми), А. П. Петравчук (Київ), М. М. Семко (Ірпінь), Я. П. Сисак (Київ).

Сергія Миколайовича по праву можна вважати одним з основоположників сучасної теорії груп. Його наукова діяльність у галузі теорії груп охоплює період з кінця 30-х до другої половини 80-х років. У цілому тематику його досліджень можна охарактеризувати як вивчення груп із заданими властивостями підгруп або систем підгруп. Ним введено в теорію груп низку важливих понять: локальну розв'язність, локальну нільпотентність, шарову скінченність, локальну ступінчастість; висунуто нові плідні ідеї; поставлено важливі проблеми (деякі з них до цього часу не розв'язані). Сергію Миколайовичу належить багато фундаментальних результатів, які стали класичними. Під впливом його робіт ця тематика розвивалася і розвивається багатьма алгебраїстами (О. Ю. Шмідт, О. Г. Курош, А. І. Мальцев, В. М. Глушков, Р. Бер, Ф. Холл, Б. І. Плоткін, М. І. Каргаполов, О. Ю. Ольшанський, В. П. Шунков, О. Кегель, Б. Верффріц, Д. Робінсон, М. С. Черніков, Г. Хейнекен, В. С. Чарін, І. І. Єрьомін, Ю. М. Горчаков, Б. Хартлі, Ю. І. Мерзляков, Дж. Вільсон, Д. І. Зайцев, М. Томкінсон та ін.). Цій тематиці присвячено відому монографію С. М. Чернікова „Группы с заданными свойствами системы подгрупп” (М.: Наука, 1980. – 384с.). До цього часу залишаються не вирішеними такі поставлені С. М. Черніковим питання, як 7.4 і 7.5 з його відомої оглядової статті „Условия конечности в общей теории групп” (Успехи мат. наук. – 1959. – 14, № 5. – С. 45–96), або питання (1966 р.) про наявність у групі із нормалізаторною умовою (неодиночній) інваріантної абелевої підгрупи.

Наукова діяльність Сергія Миколайовича дістала широке міжнародне визнання. Так, у 1958 р. він отримав запрошення виступити з секційною доповіддю на Міжнародному математичному конгресі в м. Единбурзі (Велика Британія), але, на жаль, на мав можливості туди поїхати.

С. М. Черніков — один із піонерів лінійного програмування і фундатор алгебраїчної теорії лінійних нерівностей. Займаючись актуальними задачами прикладного характеру в роки Великої Вітчизняної війни, він встановив так званий принцип граничних розв'язків, на основі якого в подальшому побудував всебічно розвинуту теорію лінійних нерівностей. Розроблений С. М. Черніковим метод згортки систем лінійних нерівностей поряд з іншими його результатами і методами є важливим теоретичним інструментом прикладних досліджень. Це дозволило, зокрема, вивчати суперечливі системи лінійних нерівностей та розробляти методи оптимізації для задач із суперечливими системами обмежень, конструктивно описувати всю множину оптимальних розв'язків у задачах лінійного програмування та знайшло істотні застосування в теорії і методах розпізнавання образів (І. І. Єрьомін та його школа, Н. В. Баєва). С. М. Черніков виділив і дослідив важливий клас нескінченних систем лінійних нерівностей — полідрально замкнені системи — і побудував для них теорію двоїстості. Цей клас систем покладено в основу теоретичного і чисельного аналізу нелінійних задач оптимізації через редукцію останніх до задач напівскінченного та нескінченного лінійного програмування. Побудована С. М. Черніковим алгебраїчна теорія лінійних нерівностей викладена у його широко відомій монографії „Линейные неравенства” (М.: Наука 1968. – 488с.).

Цей та наступний номери „Українського математичного журналу” присвячено 90-річчю від дня народження Сергія Миколайовича Чернікова.

Редколегія журналу